

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БУДІВНИЦТВА І АРХІТЕКТУРИ
ІНСТИТУТ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ НАПН УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
ДЕРЖАВНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ВСЕУКРАЇНСЬКЕ ТОВАРИСТВО «РІДНА ШКОЛА»
AUTONOMOUS UNIVERSITY OF ZACATECAS (MEXICO)
EUROPEAN INSTITUTE OF FURTHER EDUCATION (EIDV) (SLOVAKIA)
ISRAEL TRAUMA COALITION (ISRAEL)
Sky Tel OÜ (Estonia)

DOI <https://doi.org/10.59647/978-617-520-999-8/1>

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

VII Міжнародної конференції

**Актуальні проблеми освітнього
процесу в контексті європейського вибору України**

14 листопада 2024 року

Київ
Видавництво Ліра-К
2025

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Київського національного університету будівництва і архітектури
(протокол № 27 від 29 листопада 2024 р.)*

Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України: матеріали VII Міжнародної конференції (14 листопада 2024 року). – Київ : Видавництво Ліра-К, 2025. – 728 с.

ISBN 978-617-520-999-8

У матеріалах VII Міжнародної конференції «Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України» висвітлюються актуальні питання професійної (професійно-технічної) освіти: вітчизняний та зарубіжний досвід; психолого-педагогічне забезпечення освітнього процесу; сучасні виклики; сучасні проблеми викладання інженерно-технічних та гуманітарних дисциплін.

Матеріали конференції розраховані на науково-педагогічних, наукових працівників у галузі педагогіки, психології, соціології, викладачів, аспірантів, студентів, а також на соціальних педагогів, соціологів, практичних психологів і соціальних працівників.

*За зміст поданих матеріалів несуть відповідальність
їх автори.*

УДК 37.09

УДК 159.22

Шамич Олександр Миколайович,

*доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри фізичного виховання і спорту*

Київського національного університету

будівництва та архітектури, Київ, Україна

ORCID ID 0000-0002-2188-2159;

Озерова Ольга Анатоліївна,

*кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент
доцент кафедри фізичного виховання і спорту*

Київського національного університету

будівництва та архітектури, Київ, Україна

ORCID ID 0000-0002-6004-5556;

Андріянова Валентина Анатоліївна

старший викладач кафедри фізичного виховання і спорту

Київського національного університету

будівництва та архітектури, Київ Україна

ORCID ID 0000-0002-8668-820X

САМОРЕАЛІЗАЦІЯ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ В СПОРТИВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація.

У статті акцентовано увагу на тому, що залучення людей з інвалідністю у спортивну діяльність відіграє велику соціальну значущість не тільки для такої людини, але і для суспільства в цілому. Саме такий підхід є яскравим відображенням гуманістичних тенденцій розвитку сучасного суспільства. Ми пам'ятаємо часи, коли люди з інвалідністю вважалися своєрідними «меншинами» суспільства і зазнавали дискримінації або сегрегації. Саме у «соціальной моделі інвалідності», яка змінила «медичну модель», інвалідність розуміється з точки зору обмежень і порушення принципу рівності як така, що виникає і відтворюється на передбачуваній основі соціальних структур і пов'язаних з ними соціальних практик. Ця модель стверджує права всіх осіб на рівні можливості незалежно від інвалідності.

Окремі психологічні дослідження з акцентом на спортсменів з інвалідністю розпочалися тільки в останні 15 – 20 років. Тому є дефіцит емпіричних досліджень з вивчення особистісних ресурсів людей з інвалідністю, в яких подано лише окремі аспекти соціально-психологічної та педагогічної адаптації і реабілітації людей з інвалідністю зі зміщенням

акцентів більше в бік соціально-педагогічних, ніж психологічних характеристик.

У статті значну увагу зосереджено на дослідження ціннісних основ самореалізації людей з інвалідністю, їх життєвих перспектив, цілей, особистісно-сміслових характеристик, самоставлення, самоприйняття чинників психологічного благополуччя, а також порівняння вираженості цих параметрів у здорових спортсменів та у студентів, що не займаються спортом.

Ключові слова: самореалізація, людина з інвалідністю, спортивна діяльність.

Shamykh O., Ozerova O., Andrianova V. Self-realization of people with disabilities in sports.

Abstract.

The article focuses on the fact that the involvement of people with disabilities in sports activities has great social significance not only for such a person, but also for society as a whole. This approach is a vivid reflection of humanistic trends in the development of modern society. We remember the times when people with disabilities were considered a kind of "minority" in society and were discriminated against or segregated. It is in the "social model of disability" that replaced the "medical model" that disability is understood from the point of view of limitations and violation of the principle of equality as arising and reproduced on the assumed basis of social structures and related social practices. This model asserts the rights of all individuals to equal opportunity regardless of disability.

Separate psychological studies with an emphasis on athletes with disabilities began only in the last 15-20 years. Therefore, there is a shortage of empirical studies on the study of personal resources of people with disabilities, in which only certain aspects of socio-psychological and pedagogical adaptation and rehabilitation of people with disabilities are presented, with a shift of emphasis more towards socio-pedagogical than psychological characteristics.

In the article, considerable attention is focused on the study of the value bases of self-realization of people with disabilities, their life prospects, goals, personal and meaningful characteristics, self-attitude, self-acceptance of factors of psychological well-being, as well as a comparison of the expression of these parameters in healthy athletes and in students who do not play sports.

Key words: self-realization, a person with a disability, sports activity.

Постановка проблеми. Проблема забезпечення повноцінного інтегрування людей з інвалідністю в суспільство є однією з найбільш вагомих

загальнолюдських проблем та проблемою сьогодення в Україні в наслідок кривавої війни. Вона складається з двох взаємопов'язаних аспектів. Перший – це істотна кількість людей з інвалідністю в світі (близько 10% людей мають різний ступінь інвалідності); зокрема, в Україні кількість людей з інвалідністю до війни постійно зростала, перевищивши за офіційною статистикою позначку в 2,8 млн. На сьогодні такі дані не досліджувались, але усім зрозуміло, що кількість збільшується з кожним днем. Другий аспект пов'язаний з тим, що наслідком інвалідності є не тільки ушкодження функцій або структур організму, але й виникнення істотних проблем щодо повноцінності функціонування людини з інвалідністю як члена суспільства.

Аналіз досліджень та публікацій. Поняття самореалізації бере початок ще у Ф. Ніцше та К. Юнга і є одним із ключових понять в різних варіантах у теоріях К. Хорні, Е. Фромма, М. Хайдеггера, М. Марселя, Г. Олпорта, Р. Мея та знайшло розвиток у багатьох інших авторів, в тому числі українських (Маслоу, 2008; Олпорт, 2002; Maksimenko, & Serdiuk, 2016, Кокун, 2018 та ін.).

Мета та завдання статті. Метою статті є знайти шляхи вирішення проблеми повноцінного інтегрування людей з інвалідністю в суспільство засобами фізичної культури та за допомогою спорту, їх самореалізації в спортивній діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Останнім десятиліттям проблема інтеграції людей з інвалідністю в суспільство набула гострої актуальності, в результаті став формуватися відчутний соціальний запит на психологічні дослідження цього спрямування. Аналіз проблеми інвалідності свідчить про різноманітність підходів до її розгляду — від неприйняття та ізоляції до необхідності інтеграції осіб з інвалідністю в суспільство, створення для них безбар'єрного середовища й умов для особистісного розвитку та самореалізації.

Отже, важливим прикладним завданням сучасної психології, що сприятиме інтеграції людей з інвалідністю в суспільство, та створення для них умов для самореалізації є визначення чинників, які допомагають чи перешкоджають нормальному розвитку особистості і пошуку тих її ресурсів, що могли б допомогти їй протистояти негативному впливу середовища. Одним із основних наукових підходів до вивчення зазначених проблем є теорія самодетермінації особистості Е. Десі та Р. Райана. На перший план у проблемі самодетермінації особистості виходить її власна активність, здатність самостійного вибору напряму самореалізації.

У термінології гуманістичної психології зазначене означає, що сенс життя кожної людини полягає в найповнішій її самореалізації, максимальній її успішності, у розвитку її здібностей, використанні соціальних умов для розвитку свого потенціалу. Теорію самореалізації доповнюють також ідеї «сенсу життя» (В. Франкл), «відповідальності за право свободи» (Е. Фромм), «актуалізаторської діяльності» (Е. Шостром) та інші. Також поняття самореалізації розробляється у різних теоріях росту, розвитку і досягнень, більшості когнітивних і гештальт-теорій. Особливість цих теорій полягає в тому, що в них людина розуміється як активний, самоорганізований суб'єкт, що прагне до розвитку певних власних психічних структур.

Невід'ємною частиною самореалізації особистості є самоактуалізація як його внутрішній аспект; поняття самореалізації означає процес розвитку особистості і трансляції нею свого змісту іншим людям і культурі через творчі та комунікативні процеси (А. Маслоу, К. Роджерс та ін.). Поняття самоактуалізації, навпаки, є конкретним теоретичним трактуванням розвитку і самореалізації особистості, що сформувалося в особистісно-орієнтованому варіанті гуманістичної психології (В. Франкл), і полягає в наявності вродженого потенціалу людських властивостей та характеристик, які мають за сприятливих умов розвинути, переходячи з потенційної в актуальну форму.

Характеристики самореалізації в сукупності показують, наскільки людина є суб'єктом власного життя, наскільки вона сама визначає власну життєдіяльність. І в цьому контексті характеристики самоактуалізації особистості можна розглядати як внутрішні необхідні умови процесу її самореалізації. Тож не зважаючи на те, що самореалізація є універсальним процесом, індивідуальність людини реалізується різною мірою залежно від того, наскільки вона є суб'єктом, який визначає хід власного життя.

Узагальнення сучасних досліджень різних аспектів спорту людей з інвалідністю показує, що одним із найважливіших напрямів роботи з ними (як ми вже зазначали) є адаптивна фізична культура і спорт, а зокрема, сучасний паралімпійський спорт створює людям з інвалідністю перспективи мобілізації резервних можливостей організму та повноцінного інтегрування у суспільство.

Тренувально-змагальний процес паралімпійців (спортсменів з інвалідністю) ставить особливі вимоги до особистості спортсменів, оскільки має виражену організаційну та психологічну специфіку. Оскільки інвалідність обмежує здатність виконувати фізичні вправи, досягнення високих результатів потребує від атлетів-паралімпійців дотримання чіткої

регламентації як спортивної, так і інших видів діяльності, виняткового й постійного вияву вольових зусиль, чіткого дотримання цілої низки обмежень і заборон.

Виокремлемо кілька груп відмінностей, які є унікальними для спортсменів з інвалідністю:

1) у спортсменів з інвалідністю, як правило, вираженіші фінансові проблеми, а також проблеми сімейних та соціальних стосунків;

2) спортсменам з інвалідністю може бути потрібно більше часу на підготовку до змагань внаслідок залежності від допоміжного обладнання, технічної підтримки й особистої допомоги;

3) необхідність прийняття спортсменом з інвалідністю власних обмежень у «світі здорових»;

4) необхідність особистих помічників та висока залежність від них.

До провідних мотивів занять людей з інвалідністю спортом належать: можливість самореалізації; зміцнення ідентичності та конкурентоспроможності; формування позитивного ставлення до життя; отримання задоволення, підтримки, перемог та нагород; фізичний розвиток, самовдосконалення (підвищення спортивної кваліфікації та компетентності); поліпшення стану здоров'я, зменшення стресу; можливість представляти регіон або країну на змаганнях.

Представимо модель самореалізації особистості в паралімпійському спорті. Стратегія організації емпіричного дослідження психологічних особливостей самореалізації особистості в паралімпійському спорті обґрунтована на основі визначених п'яти послідовних етапів загальної моделі самореалізації особистості. Загалом представлені дані свідчать про особистісну зрілість більшості досліджуваних та здатність до самокерівництва власною діяльністю.

Першим етапом самореалізації паралімпійця є усвідомлення ним власної специфічної проблемної ситуації життєдіяльності, зумовленої наявністю інвалідності, що зазвичай порівняно зі здоровою людиною не тільки звууже можливості для самореалізації та життєвих досягнень, а й принципово знижує якість життя загалом.

Внаслідок другого етапу — аналізу проблемної ситуації (когнітивно-афективної оцінки людиною з інвалідністю можливостей особистісної та соціальної самореалізації, аналізу наявних можливостей, сприятливих та несприятливих для цього чинників), власне, багато хто і обирає спосіб самореалізації через паралімпійський спорт.

На третьому етапі (постановка мети, складання загального плану самореалізації та ухвалення рішення про початок його втілення) обраний спосіб самореалізації набуває необхідного ступеня усвідомлення. Головною метою вибору людини з інвалідністю паралімпійського спорту як основного для себе виду діяльності можна вважати здатність такого спорту забезпечити достатньо повноцінне (рівноправне зі здоровими людьми) інтегрування у суспільство.

Четвертий етап (основний) — процес самореалізації паралімпійця визначається такими групами взаємопов'язаних складових: механізми самореалізації паралімпійця; процесуальний механізм самореалізації полягає у самоорганізації психологічної системи особистості. опосередковані чинники; бар'єри самореалізації паралімпійця; загальні способи самореалізації паралімпійця.

П'ятий (завершальний) етап пов'язаний з оцінкою результатів власної самореалізації. На основі оцінки паралімпійцем досягнутого результату самореалізації, задоволення чи незадоволення собою відбувається коригування поставлених цілей та способів самореалізації та ставляться нові цілі.

Для досягнення поставлених перед емпіричним дослідженням завдань ми розробили опитувальник, який давав можливість отримати загальну інформацію про рівень самореалізації спортсменів та її основних чинників (складових четвертого та п'ятого етапів моделі). Доречі цей опитувальник може бути використаний в дослідженнях як зі спортсменами, що мають інвалідність, так і зі здоровими спортсменами.

Також ми використали шкалу самоефективності Р. Шварцера та М. Єрусалема; нашу модифікацію методики шкалової самооцінки О. Кокуна та Б. Очеретько; самоактуалізаційний тест (САТ) Е. Шострома; шкалу психологічного благополуччя К. Ріфф; шкалу самодетермінації Є. Осіна, тест життєстійкості С. Мадді; опитувальник самоорганізації діяльності (ОСД) О. Мандрикової. Тобто була вироблена Концепція для здійснення імперичного дослідження психологічного забезпечення самореалізації особистості в паралімпійському спорті.

Опитування і дослідження з тренерами та паралімпійцями проводились в період учбово-тренувальних зборів в містях Київ, Дніпро, Полтава, Бориспіль та Бровари. Нами було досліджено та виявлено що загальні особливості спортивної самореалізації паралімпійців полягають в наступному:

1) для паралімпійців переважно властиві задоволеність власною спортивною кар'єрою, досить швидка постановка нової спортивної мети та чітке уявлення свого спортивного майбутнього;

2) здебільшого вони не вважають наявні спортивні досягнення гранично можливими, вбачаючи в собі потенціал для подальшого спортивного вдосконалення;

3) паралімпійці з найвищим рівнем результатів мають істотно вищі показники задоволеності власною спортивною кар'єрою, самооцінки, власної наближеності до вершини досягнень у спорті та швидкості постановки нової спортивної мети після досягнення попередньої, ніж група спортсменів, що поки не має істотних спортивних досягнень;

4) наймолодші за віком паралімпійці вирізняються значно чіткішим уявленням свого спортивного майбутнього; у футболістів наявні набагато вищі, ніж у представників інших видів спорту, рівні задоволеності спортивною кар'єрою та самооцінки, наближеності до вершини досягнень у спорті, що переважно пояснюється об'єктивно вищим рівнем їхніх спортивних результатів, потреб, прагнення до саморозвитку свого потенціалу та мотивація психологічного благополуччя, яка виражається в генералізованій потребі в позитивному функціонуванні, а також ступені реалізованості цієї спрямованості, що суб'єктивно виражається у відчутті задоволеності собою і власним життям.

Прагнення до самореалізації та психологічного благополуччя, які є, в певній мірі, психологічними механізмами самодетермінації мотивації учіння особистості, зумовлюється синергією її дефіцитарних потреб, це прагнення підкріплюється також особистісними та соціальними потребами в саморозвитку, піддається когнітивно-афективній оцінці, яка виражається в інтегральній оцінці особистісних ресурсів, внаслідок чого знаходить додаткову інтенцію.

Мотивація самореалізації та психологічного благополуччя обумовлена двома рівнями взаємозалежних напрут – розбіжністю між актуальним станом і двома потенційними, детермінованими ближньою і віддаленою часовою перспективою особистості.

Отже, рівень досягнутої самореалізації, рівень задоволення актуальних цілей взаємопов'язаний із рівнем потенційної самореалізації, тому детермінований відчуттям задоволеності особистості вибором професії, бажанням у майбутньому працювати за обраною професією та професійно самореалізовуватися, що має пряме відображення в цілепокладанні.

Умови формування та розвитку мотивації учіння створюються за рахунок позитивних синергетичних ефектів, які досягаються в такому освітньому середовищі, де «працюють» цінності особистісного розвитку, духовного задоволення, креативності; створюється простір міжособистісної взаємодії, що забезпечує моральну підтримку, підґрунтя для формування самоповаги, самоінтересу, самоприйняття, саморозуміння та самовпевненості; забезпечуються можливості долучення студентів з інвалідністю до спортивної і професійної діяльності та розвитку в ній професійно важливих якостей і цінностей.

Таким чином, запропонований системно-синергетичний підхід для дослідження мотивації учіння як самодетермінованого процесу, емпірично валідизовано через виявлення і опис типів мотивації учіння та особистісних характеристик найвираженіших представників даних типів, а також, на основі отриманих результатів розроблено і апробовано програму психологічного забезпечення мотивації учіння у ВНЗ, в якій основний акцент поставлено не традиційному «психолого-педагогічному супроводі навчання студентів з інвалідністю», а на розбудові освітнього середовища, яке реалізує особливу культуру соціалізації індивідуальності та створенні умов для саморозвитку особистості.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Загальні особливості спортивної самореалізації паралімпійців полягають у тому, що для їм переважно властива задоволеність власною спортивною кар'єрою, досить швидка постановка нової спортивної мети та чітке уявлення свого спортивного майбутнього, розуміння власного потенціалу для подальшого спортивного вдосконалення.

Найбільш вираженими чинниками, що можуть зумовлювати рівень спортивних досягнень паралімпійців, є: моральне задоволення від перемог на змаганнях; можливість особистісної самореалізації; можливість представляти на змаганнях свою країну, клуб, місто; спілкування з друзями, знайомими; можливість бути повноцінним членом суспільства; задоволення від тренувань, фізичних навантажень та перспектива закордонних поїздок. Дещо менш вагомими є матеріальні стимули — зарплата, форма, премії тощо, а також набуття досвіду, знайомств та ін., що може допомогти в подальшому житті. На останньому місці залишився такий стимул, як можливість виправити чи компенсувати недоліки здоров'я, що досить адекватно відображає усвідомлення паралімпійцями значних, але безмежних можливостей занять спортом щодо виправлення чи компенсації недоліків здоров'я.

Встановлено, що для групи паралімпійців з найвищим рівнем результатів істотно значущішими суб'єктивними стимулами для занять спортом, ніж у спортсменів з нижчими досягненнями, є такі: можливість особистісної самореалізації, матеріальні стимули (зарплата, форма, премії та ін.), набуття досвіду, знайомств (та ін., що може допомогти в подальшому житті) та можливість бути повноцінним членом суспільства. Значною мірою до названих вище стимулів належить також показник перспективи закордонних поїздок.

Подальші перспективи досліджень проблеми самореалізації особистості в паралімпійському спорті полягають у докладнішому розкритті особистісного опосередкування психологічних ресурсів самодетермінації паралімпійців (спортсменів з інвалідністю), як психологічної основи розвитку ресурсів їхньої самореалізації, задоволеності життям та психологічного благополуччя.

Список використаних джерел

1. Бойко Г. М. Психолого-педагогічний супровід спортивної діяльності плавців із порушеннями психо-фізичного розвитку в паралімпійському спорті : монографія / Г.М. Бойко. – Полтава : ТОВ АСМІ, 2012. – 360 с.
2. Большакова А. Психологічне благополуччя та особливості ставлення до оточуючих у курсантів ВНЗ МВС України / А. Большакова // Освіта регіону [Електронний ресурс]. – 2013. - № 2. – Режим доступу: <http://social-science.com.ua/article/1064>
3. Киселевська С.М., Войтенко О.А. Основи формування знань щодо фізичного здоров'я в системі фізичного виховання студентської молоді// Матеріали ВУНПК: Актуальні проблеми фізичного виховання і спорту в сучасних умовах, Дніпро: ДНУ, 2017. – С. 86-92.
4. Наумець Є. О., Войтенко О. А., Клименко Т. А. Принципи спортивного тренування: Proceedings of XII International Scientific and Practical Conference, Stockholm, Sweden, 20-22 November 2023. – С. 436-448.
5. Овчаренко С.В. Планування навчально-тренувального процесу футболістів-інвалідів з наслідками дитячого церебрального паралічу в річному циклі підготовки: Автореф. дис... канд. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.01 / С.В. Овчаренко ; Нац. ун-т фіз. виховання і спорту України. – К., 2005. – 21 с.
6. Сердюк Л. З., Шамич О. М. Самодетермінація особистості як психологічна основа її самореалізації. Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. 2017. Том VI. Вип. 13. С. 164–173.
7. Шамич О. М. Поняття та структура природного права людини на охорону здоров'я. Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: Збірник наукових праць. 2014. № 11(13). С. 75–92.
8. Шамич О. М. Психологічні основи самореалізації паралімпійців: монографія. К.: Талком, 2019. 309 с.

9. Штриголь Д.В. Динаміка життєстійкості осіб із різним рівнем антиципаційної спроможності в період кризових подій України / Д.В. Штриголь, Н.К. Горбик // *Право і безпека*. - 2015. - № 2 (57). - С. 232 – 237.

10. Dařova K. Introduction to adapted physical activities / K. Dařova. – Prague: Charles University, 2007. - 82 p.

11. Kenttä G. Psychology within the Paralympic Context - Same, Same or Any Different? / G. Kenttä, R. Corban // *Olympic Coach*. – 2014. № 25(3). – P. 15 – 25.

12. Kokun O., Shamykh O. Psychological characteristics of paralympic athletes' self-realisation. Social welfare: interdisciplinary approach. 2016. Vol 2. No 6. P. 138-147. DOI: 10.21277/sw.v2i6.273 (база Web of Science Core Collection, Emerging Sources Citation Index)

13. Ondruřova Z. Sport and doing sports by the disabled posttraumatic return to life / Z. Ondruřova, R. Pitekova, M. Bardiovsky, Z. Galikova // *Clinical Social Work*. – 2013. – Vol. 4, № 2. – P. 65 – 70.

14. Semerjian T.Z. Disability in Sport and Exercise Psychology / T.Z. Semerjian // *The cultural turn in sport psychology. Fitness Information Technology*. - West Virginia: Fitness Information Technology, Inc., 2010. – P. 257 - 265.

References

1. Bojko G. M. Psihologo-pedagogichniy suprovid sportivnoї diyal'nosti plavciv iz porushennyami psiho-fizichnogo rozvitku v paralimpijs'komu sporti : monografiya / G. M. Bojko. – Poltava : TOV ASMI, 2012. – 360 s.

2. Bol'shakova A. Psyholohichne blahopoluchchya ta osoblyvosti stavlennya do otouchuyuchykh u kursantiv VNZ MVS Ukrainy / A. Bol'shakova // *Osvita rehionu [Elektronnyj resurs]*. – 2013. - № 2. – Rezhym dostupu: <http://social-science.com.ua/article/1064>.

3. Kyselevska S.M., Voitenko O.A. Osnovy formuvannya znan schodo fizychnogo zdorov'ya v systemi fizychnogo vyhovannya studentskoyi molodi// *Materialy VUNPK: Aktualni problemy fizychnogo vyhovannya i sportu v suchasnyh umovah, Dnipro: DNU, 2017. – S. 86-92.*

4. Naumets E. O., Voitenko O. A., Klymenko T. A. Pryntsyipy sportyvnoho trenuvannya: Proceedings of XII International Scientific and Practical Conference, Stockholm, Sweden, 20-22 November 2023. – S. 436-448.

5. Ovcharenko S.V. Planuvannya navchalno-trenuvalnoho protsesu futbolistiv-invalidiv z naslidkamy dytiachoho tserеbralnoho paralichu v richnomu tsykli pidhotovky: Avtoref. dys... kand. nauk z fiz. vykhovannya i sportu: 24.00.01 / S.V. Ovcharenko ; Nats. un-t fiz. vykhovannya i sportu Ukrainy. – K., 2005. – 21 s.

6. Serdiuk L. Z., Shamykh O. M. Samodeterminatsiya osobystosti yak psihologichna osnova yiyi samorealizatsiyi. Aktualni problemy psihologiyi: Zbirnik naukovykh prats Instytutu psehologiyi imeni G. S. Kostyuka NAPN Ukrainy. 2017. Tom VI. Vip. 13. S. 164–173.

7. Shamykh O. M. Ponyattya ta struktura pryrodnoho prava lyudy na ohoronu zdorov'ya. Aktualni problemy navchannya ta vyhovannya lyudey z osoblyvymy potrebamy: Zbirnyk naukovykh prats. 2014. # 11(13). S. 75–92.

8. Shamykh O. M. Psihologichni osnovy samorealizatsiyi paralimpiytsiv: monografiya. K.: Talkom, 2019. 309 s.

9. Shtryhol" D.V. Dynamika zhyttyestijkosti osib iz riznym rivnem antycypacijnoyi spromozhnosti v period kryzovyx podij Ukraini / D.V. Shtryhol", N.K. Horbyk // Pravo i bezpeka. - 2015. - № 2 (57). – S. 232 – 237.

10. Dađova K. Introduction to adapted physical activities / K. Dađova. – Prague: Charles University, 2007. - 82 p.

11. Kenttä G. Psychology within the Paralympic Context - Same, Same or Any Different? / G. Kenttä, R. Corban // Olympic Coach. – 2014. № 25(3). – P. 15 – 25.

12. Kokun O., Shamych O. Psychological characteristics of paralympic athletes' self-realisation. Social welfare: interdisciplinary approach. 2016. Vol 2. No 6. P. 138-147. DOI: 10.21277/sw.v2i6.273 (база Web of Science Core Collection, Emerging Sources Citation Index)

13. Ondrušova Z. Sport and doing sport s by the disabled posttraumatic return to life / Z. Ondrušova, R. Pitekova, M. Bardiovsky, Z. Galikova // Clinical Social Work. – 2013. – Vol. 4, № 2. – P. 65 – 70.

14. Semerjian T.Z. Disability in Sport and Exercise Psychology / T.Z. Semerjian // The cultural turn in sport psychology. Fitness Information Technology. - West Virginia: Fitness Information Technology, Inc., 2010. – P. 257 - 265.

УДК 796.01

Шамич Олександр Миколайович,

доктор психологічних наук, професор,

завідувач кафедри фізичного виховання і спорту,

Київського національного університету

будівництва та архітектури;

Шандлоренко Марк Едуардович,

здобувач вищої освіти навчальної групи ФВС-21

Київський національний університет

будівництва та архітектури

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА В СПОРТІ ВИЩИХ ДОСЯГНЕНЬ

В загальному виді психологічна підготовка представляє собою процес розвитку і вдосконалення значущих проявів психіки спортсмена, які відповідають вимогам тренувальної і змагальної діяльності. Психологічна підготовка направлена на формування особистості необхідних для спортивної діяльності психічних якостей, професійно важливих знань, вмінь, навиків і досягнення такої їхньої стійкості, що забезпечить можливість вирішення поставлених задач в ході змагань.

Психологічна підготовка, це одна з провідних форм психологічного забезпечення, що охоплює період з моменту приходу дитини в той чи інший вид спорту і деякий час після закінчення спортсменом регулярних занять

<i>Шамич Олександр Миколайович, Озерова Ольга Анатоліївна, Андріянова Валентина Анатоліївна</i>	
САМОРЕАЛІЗАЦІЯ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ В СПОРТИВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	503
<i>Шамич Олександр Миколайович, Шандлоренко Марк Едуардович</i>	
ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА В СПОРТІ ВИЩИХ ДОСЯГНЕНЬ.....	513
<i>Шевчук Вікторія Григорівна, Красильник Юрій Семенович</i>	
СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ.....	515
<i>Шевчук Вікторія Григорівна, Красильник Юрій Семенович</i>	
ТЕХНОЛОГІЯ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ БАКАЛАВРІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ.....	524
<i>Ястремський Валентин</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ПРАЦІВНИКІВ У КОМПАНІЇ GEORG FISCHER SRL.....	531

Наукове видання

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ
В КОНТЕКСТІ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВИБОРУ УКРАЇНИ

Збірник матеріалів

VII Міжнародної конференції

(Київ, 14 листопада 2024 року)

Керівник видавничого проєкту *Віталій Зарицький*

Підписано до друку 03.01.2025. Формат 60x84 1/16.
Папір офсетний. Друк офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Умовн. друк. аркушів – 42,31. Обл.-вид. аркушів – 35,24.
Тираж 300

Виготовлювач: ТОВ «Видавництво Ліра-К»
Свідоцтво № 3981, серія ДК.
03142, м. Київ, вул. В. Стуса, 22/1
тел.: (050) 462-95-48; (067) 820-84-77
Сайт: lira-k.com.ua, редакція: zv_lira@ukr.net